

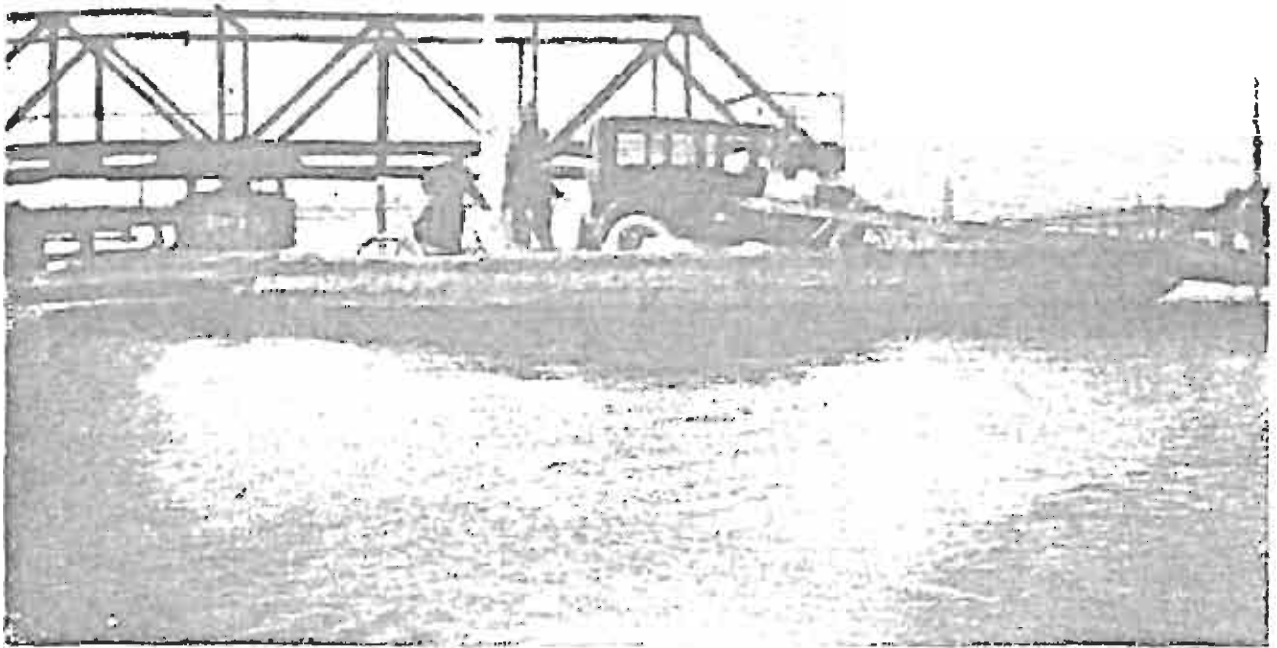
Färjmannen berättar

Av ERNST NEUMAN

”Jag har det här”, ”jag har det till ress”, säger han. I en anteckningsbok har han skrivit upp sitt livs data. Han ”fick färjan” då och då. och ”de’ varade te då och då”. Först var det Vittskölve som ägde färjan, ”di hällde den”, de arrenderade bort den. Ett stycke oppe på land låg ”färjgården”, varav stugulängan står än. Nere vid ån låg ett litet hus där färjmannen bodde, det var ”en luta”, ”di öppna så va di i stuan”, ”en eldstad så han kunde elda därinne, och en säng”. Så länge färjmannen var ”en löser karl” bodde han där och hade kosten uppe i färjgården. Huset vid ån var dåligt och ”di rev ner det” och byggde ett större så att färjmannen kunde ha familj. Med färjan följde då en ”lycka” med ”höste till 2 koor och bete”. Det nya huset var ej heller bra, ”innerväggar av lersten och bräder utanpå”, och kunde ej stå emot så länge, ”det fallde ner”. Vattnet från ån gjorde sitt till. En gång när ån översvämmande, vid nyårstid, stod högt med vatten i stuan, så att flere av familjen mitt i natten måste lyftas därifrån. Färjmannen lär ogärna ha velat flytta ifrån huset, men han blev tvungen.

Ja översvämningar. Sådant fick man pröva på. ”1872 var här så mycket vann att det har aldrig vatt så mycket”, ”då flöd det rent å’ på många ställen”. Yngsjö by, och ale-borana och andra hade det besvärligt. En hel del sto’ under vatten. Man hade bara ett par famnar från dörren till kubben, ”en flöt från och kom in mellan två aller och hängde högt uppe i luften när vattnet flöt undan, fiska-sumpan låg långt om på lannet”. Det var ”hav-vann”. ”Har vi haft en hår’ västlig först, då drar vannet ut i Östersjön, om då en skarp nordost komme, då kommer havet”.

Nåväl, färjan. ”Det var rätt möed med färjan vid den tiden”. Det var en fladbottnader, mycket grover färja av furu, som hade varit med i långliga tider. Se’n byttes den ut mot en ännu tyngre och besvärligare, ”det var tätt med ege-

Färjan, då bron var byggd till hälften.

bolstrar inuti". "Hon flyder allri", sa man om den innan den kom i vattnet. Den var tung att dra. "Bryggorna sutto i färjan, så att när det var många "lass" stod det sista med bakkärran ute på bryggan och man stängde efter den med en järnkedja, och likaså stod den främsta skjussens hästar ute på bryggan där framme, och där var också kättingar frammanom dem. En stor kätting gick över ån, och så fanns det två "klykkor" på färjan, på sidan, som kättingen skulle gå i. Så fick färjmannen dra färjan över ån, med "nävarna", det var 72 meter i vanliga fall. Om vintern, när det var oväder, när det blåste och frös och var hår' ström, var det besvärligt. När man på grund av strömmen hade svårt att dra färjan och denna gick djupt ner, fick man släppa av vid den bakersta klykan och vända hörnan av färjan mot strömmen. Då kunde det vara svårt att dra 'na ihop, dra 'na in, när man kom i lann. Kanske det kunde gå med båts-hake eller också med block och ett streck. Ja, det var ett rysligt "göra" med den färjan, "det var en mycket leer plats".

Och färjan skulle gå "när di komme". Under Vittskövle-tiden kunde den lägga upp ibland, men se'n "om det så var en byting inte större än en träsko så hade han rättighet att

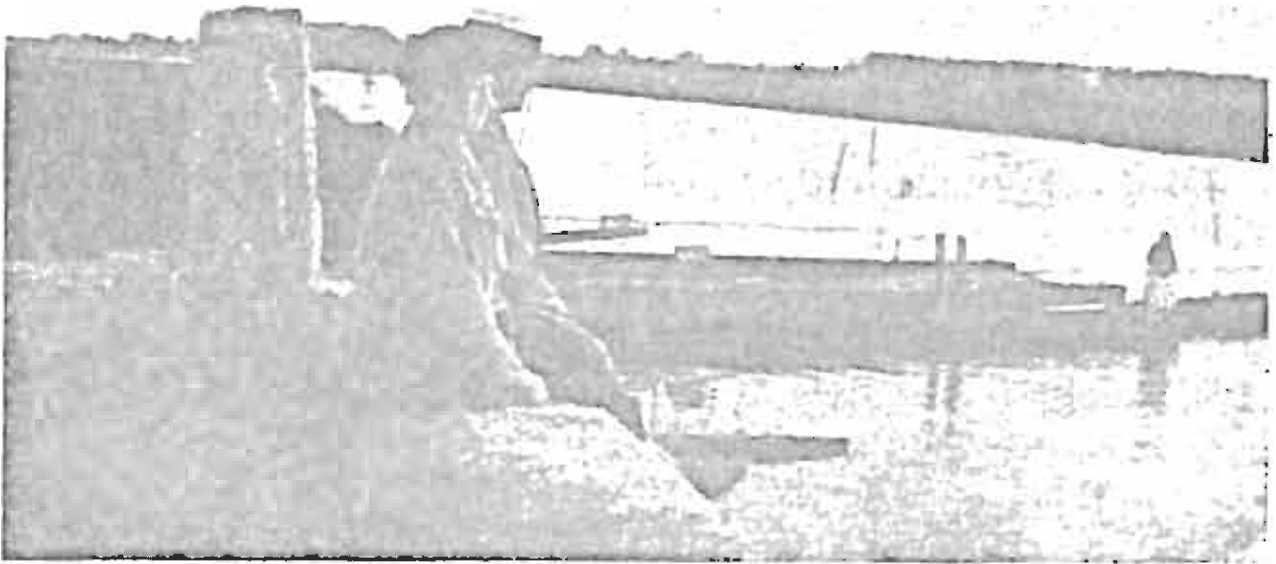
komma och kommendera färjmannen". Man var aldrig fri en halvtimme, aldrig "säker". Först var det de vägfarande. Det var alla torpare som skulle till Åhus med deras bränne. Di körde om nätterna, två da'r i veckan, "tisdor och fredor". När di börja komma så kunde man inte tänka på att lägga sig, "di börja vid 2-tiden, och var allri i följe". Många av de vägfarande var som halvvida, "hade allri nå'n reson på nå'd". Många tog betesfo'r vid vägarna, från gårarna, det "åkte mycket hö därifrå". En av dem som mentes orättmätigt ha försett sig med hö fick namnet "Klöverkung". Det var väl många som hade en bestämd mening om vart deras klöver tagit vägen.

Om det endast var några gåare som kom, så kunde man ro med ekan, och när man kom över på andra sidan behövde man bara "svänga aktern te så att de kom å". I gamla tider var avgiften 12 öre för häst och vagn, och 6 öre för gåare.

Se'n var där de sjöfarande. När di kom skulle man släppa ner kättingen för dem. Det skedde medelst ett spel "vid lanet". Först medelst en träställning, en väldigt stor egerull (eke-rulle) som de tog kättingen på. Di klev opp och satte en stor stång i rullen och spände ner den. När häraderna övertog färjan blev det järnspel "med dobbel växel" så det gick lätt.

Längst tillbaka var det "segelprammar" som kom. Di seglade och di stakade. När di hade motvind kunde di "dra" ifrån land, ibland var det 2 hästar som "droge en pramm". Den första båten med maskin som gick var "Kronan", den gick var lördag till Kristianstad när sjön var öppen så den kunde gå. Se'n kom "Helge" och "Kristianstad". När järnvägen byggts blev det snart endast privata båtar: "Delfin", "Sirius", "Neptunus". Några av dessa kunde ha "stora prammar etter sig", "som lāsste nok en 4 eller 5 järnvägs-vagnar". På "prammarna" forslades grus som togs "ute ved havet", och kol (som lāssets direkt från kolbåtarna utanför Åhus hamn, så att kolbåtarna skulle lätta och kunna gå in). På "prammarna" fördes också "ollt brännevinet". Prammar kunde ligga "inge vid strand" för att hämta.

Så var där "olla" (alla) fiskebådar. Där var fiskare från Skillinge och Brantevik, "från hinsidan Kivik", och de sejla

Utsikt mot Skälholmén.

därifrån ännu till Kristianstad med sina fångster. En gång var det så många som 22 båtar som komme.

Och det var under årens lopp "mycket elände som skedde".

Där var hästar som sänkte sej. En gång kom en stor skjuss med två hästar. "Bryggan låg på backen". Men det var så att när det blåste med från synner, d. v. s. vinden kom rakt mot strömmen, då bölja' det mycket hårt, då slo' det över färjan och gunga sa dant. Gungningen hade kommit att lytta krogen å kättingen vid land. Ingen färjman var på färjan. Skjussen kom och körde på, i en slänt utför, färjan gled utåt, kusken försökte rygga omigen, men det var "oppför" och lyckades ej, "ögen" bara förde ut färjan, alltihop kom i vattnet, där var bråddjupt, man fick opp kusken, men "ögen ble där, man kunde inte få dem lösa i tid".

När det var "tör-dag" (torg-dag) i Åhus, hände det att någon vägfarande försinkade sig och kom inte förrän "midnätt" tillbaka och var då fuller. Det var att vänta på den. Färjmannen som lagt sig gick opp och skulle lyes, men hörde ingen komma, han gick ner till sjön, det var så månlust, "månen hade gått ur molnen", han dro över med färjan till hinsidan, där var en stor egepåle, den var våder.

Både vagn och häst låg i sjön, mannen hade kört direkt ut i sjön men hade klarat sig. "Hästen dränkte sej".

Ibland när det var hår' vinter och det hade fröset länge och det var en halv meter tjockt istäcke över ån, då körde de över med stora lass på isen. "Det är inga såna vintrar nu". Man fick då såga i isen en ränna, en vak, för färjan.

En gång kom 2 hästar med vagn efter sig skenandes och störtade ner i isrännan. De kämpade i vattnet och kunde nätt och jämnt hålla nosen uppö i vattenytan. Man ilade till och försökte hålla dem i huvudet och vrida dem mot land. Men det fanns ingen möjlighet att få vagnen rätt, det syntes omöjligt att rädda hästarna. "Kväva ög i vannet, det hörs så fjånigt". Men det fanns ingen annan utväg, man försökte. Man la en rännesnärja, en ränneknuda, om hästarnas hals, man välte hela vagnen över, hästarna låg på ryggen, man asa mot land, vid åkanten sprang nagon ut i vattnet och fick svindlarna å. man åsa opp ögen på det torra igen, man kunde inte se liv i dem, man gnidde dem med halm för att få dem varma, då man hållit på en lång tid så finge ögen liv, di va så de kunde lea dem himåt, "Jag har allri varit i före värre", säger färjmannen.

En annan gång. Ja man fick ut en kubb genast, "man skreg så mycket man tydde på hjälp, men där kom inga", hästarna sparkade, de kunde lätt ha vält kubben, man kunde själv ha kommit bland ögen. Men man klara' det.

Ja det gällde att klara sej.

"Jag hade ålahomman mitt i strömmen. "Di va tunga o dra". Jag hade stockabord och böjlar och hade fått homman på kanten. Det understa nätet fick fatt. När jag böjde mig kom homman över, jag kom in i homman, och den sjönk, jag var "änna nere, inge i homman". De fleste skulle väl blitt nervösa, "somla komma i olycka för lite na't". "Jag visste så precis hur jag skulle kunna "krypa a 'et". "Det lycka's. jag kom oppa't, fick fatt i kubben, kom hemåt".

"Det var en efterhöst sent. Jag skulle ta opp en del stagar och ro hem mä. Mor sa': "Selma (dottern) kan ju följa mä och hjälpa te". Det bruka' aldrig va na'n mä, men just den gången var hon mä, och da behövdes hon. "Den första stagen jag skulle ta fatt i — man fick ricka med dem innan

F. åbo Ola Kron och h. h. Kjersti.

man fick lässa av gyttjan — gick tvärt å, jag sto' på huvut i sjön. precis som nå'n hottat mi av". Strömmen skulle ha ta'tt kubben, där var så långt och brett, meed över 100 meter till land. Om jag kunat hålla i ännen, men stagen var under vann. De nemsta folk som fanns var i Riba by. — "Ja, somma ha en lycka mä, och livet behåller dom".

En färjman ble' där en gång. Det var år 1876. "Han dro' över två mannar och den ene hade en vider käpp (barken avskalad), och den hade färjemannen i handen när di hitte honom". Färjemannen var ifrån "Blegen" (Blekinge), han hade inga anhöriga. Efter strömdraget visste man var man skulle finna honom. "Då skall han vara där borta i den kanten", "i den krögen".

En ung kvinna fann man en gång. "Di hitte henne se'n i en buske, strömmen hade fört 'na". "Strömmen vrier något åt det hållet". "Hocken som hitte henne vet jag inte, kanske Håkan Hägg". Det var en vie-buske ("ente ale"), hennes kläder hade fastnat vid busken. Busken fick namn efter henne, di kalla' den för "Rejnellas buske" (Ragnhilds?).

"Skälaholmaren", spelemannen, omkom. Det var när han följde sin vän laxhandlaren från Yngsjö, över isen. Bägge kom i vattnet, "di låg på vars ett stycke". De hade förut på dagen jagat tillsammans och laxhandlaren hade sin bössa med. Han hållde armarna över byssan på isflaket och höll sig där tills de komme "neråt" och hjälpe honom opp. "Skälaholmaren" ble' borta, "han hade gått igenom".

Det är egendomligt med meed. På vårsidan kom di körandes, vännerna till honom. Så skulle de komma igen om natten. Ljust och grant var det om natten. "Jag gick ut om dörren, sto och lyddes. Kl. 2 hördes en skjuss som kom ved furet till. Gick in och tog tröjan på. Men inte tydde där nå'n komma. Och jag hörde likväl så tydligt. "Det är egendomligt med di skjussarna. Här är många som har hört di skjussarna. Di har hört det, men se'n försvant det rent. Kanske något från gamla tider, då man körde så meed från Lyngby borg". "Likaså en kväll. Det var "änner som dro". Jag gick till brinken precis mitt för där han sänkte sig, jag skad en and, det blåste hårt, den flöt över till andra landet. Där var en kar som kom, det var skumt, jag kunde inte känna igen människan. "Vad var det för en som kom där, inga väjar eller stiar fanns". "Jag taig stilla, fick ut kubben, rodde bort om en liten nabbe, rodde i land". Och "när vi sutte i stuan och åde, här to' en smäll utanför fönstret, som ett stort skod, jag sprang ut, men kunde inte se nå'd". "Ja, det är underligt med meed".

En gång — på 1840-talet — var det någon som låg i sjön en hel månad utan att man kunde finna honom. Den dödes hustru fick "båd" från honom. Men "det döna' så mycket om natten, och hon blev rädder och tje, och ville hölja dynan över hovodet". Hon ville att en nabo skulle komma dit och höra. Men han sa': "där är inte min plass (plats)." Se'n fick han "bådet" hemma hos sitt, han drömde att den döde kom och lukkte opp dörren. "Ack Herre Gud, inte är det väl du som kommer!" (och så nämnde han den dödes namn). "Jo, jag får snacka med den som vågar snacka mä mi. Jag ligger i tredje vassen därifrån du har din kubb". Mannen som fått "bådet" var nu viss. "Nu vet jag var han är, jag har talt ved honom, nu skall jag leda opp honom mä". Så

gick han åstad, tog rep med sig. Håssla-prammen (från Håslövs tegelbruk) gled just förbi. "I som stagen, kommen hit och hjälpen mig". Och mycket riktigt, där i tredje vassen återfanns den döde. Man kunde se djupt nere i vannet. Han hade "så'nt redigt mörkt hår och det låg och flaxa' med strömmen", man slog repet om honom och fick honom opp. "Ja, det fins underliga och underbara "båd".

Så finns det mycket att minnas och tänka på. Så många är borta nu. Där var "Pitter Pär", "en liden snusider gubbe, och så rysligt hjulbenad". Där var Torkel, "han var dålig i benen, di riste". Där var "Vannbocken", som hade "tjogvis" av allt. Och Ola Harping. Och Målte. Och Ola Skytt. Och alla de andra. Om någon var en leer karl eller gjort nå't illa, så fick han nog "dricka ud 'ed", och kanske på sin ålders dag klaga: "Du kan allri vida hur eländigt det er för mig". Det var inte hälsan, nej "det er nå't anned". Och kanske en vän kunde svara: "Så kunde du va'tt anden människa. Så hade du inte hatt nå't på ditt samvete". "Det var nå't som hängde med de' orätvisa", "det gick dåligt för dem olla, olla", "Nå'na reste mot Amerika". — Så kunde man ligga vid vallen och vänta på milkaskjussen och tänka på alltsammans.

Människoöden glider förbi. Och man förstår att många sällsamma och märkliga ting har timat vid en färja och vid ett färjeställe. Och längs hela ån med dess stora rinnande mörka vattenmassa. Nog har det också varit mycket slit för dem som där tjänade sina medmänniskor och det allmänna. Vi äro dem tack skyldiga. Verkliga bedrifter och bragder ha de förvisso också utfört. Med tidens ström har det glidit åstad. Deras liv och gärning är också en bild av vår egen sista färd, när vi skall över till andra stranden. Strömdrag och vindar hota, och vi behöver en säker färjkarl.